

KIRŞEHİR' DE KIZILIRMAK ÜZERİNE SÖYLENEN TÜRKÜLER

İsmail DOĞAN*

Kızılırmak üzerinden her geçişimde yatağından çıkmak için çırpınan, feryat eden coşkun suları görür ve düşündüm, niye Kızılırmak diye. Yaşını almış, çileler çekmiş, ağ pürçekli bir nineye sordum: "Yavrum bu ak-mayasıca, deli ırmak çok canlar aldı. Nice elleri kınalı gelinleri, koç yiğitleri, sabi bebeleri koynuna aldı. Baharın, bu deli ırmak coşar can ister, kızıl akar onun için Kızılırmak derler" dedi.

Deli ırmak üzensiz tay misali coşup çağlar, her coşuşunda bir can alırdı ta ki taya vurulan gem gibi barajlarla sakinleştirilip, durdurulana kadar.

Kızılıрмаğın çıktığı ve denize döküldüğü yerleri ne derece yaktığını bilemem ama, Kırşehir'den geçerken bıraktığı izleri onun üzerine yakılan türkülerde, ağıtlarda görebiliriz.

Kızılırmak üzerine yakılan türkülerden en çok bilineni Kırşehirlî Aşık Said'e aittir.⁽¹⁾ Cahit Obruk'un Kırşehirlî Aşık Said ⁽²⁾ adlı eserinde Aşık Said'in Kızılırmakla ilgili şu dörtlüklerine rastlıyoruz:

Kızılırmak selâmına durdun mu
Doğrulup da mâh cemalin gördün mü
Kanlı zalim yare bir yol verdin mi
Kuruyası senden geçti bir gelin (3)

Kanlı Kızılırmak enginden akar
Ayrılık ateşi ciğerim yakar
Gelin kız karışmış çamaşır yıkar
İlica göl derler başı silanın (4)

Evel bahar yaz ayları doğunca
Kızılırmak kenarını yol alır
Lale bitmiş sümbül boyun eğince
Kız oğlan nerkiz verir gül alır (5)

Yarımın hayali gözümde perde
Beni genç yaşında uğrattın derde
Sorsalar Said'e vatanın nerde
Akar Kızılırmak salında imiş (6)

Kara çadır Kızılırmak salındı
Tabiblerim melhem tutar elinde
Bir hasretim vardır Mekke yolunda
Çok götürür selâmımı dilimde (7)

Aşık Said'de rastlanan Kızılırmakla ilgili bu mısraların yanında oğlu Nuri'nin 1290 senesindeki kıtlıkla keme toplamak üzere karşı sahile geçmek isterken kaygın devrilip oğlu Nuri ve yeğeni Zilfi'nin ölümü üzerine yaktığı ağıt ve Suda Boğulan Gelin adıyla bilinen türkü tanınmaktadır.

Cahit Obruk eserinde Zilfi ve Nuri'ye yakılan ağıt birlikte almış, ancak, bunların ayrı ayrı ağıtlar olması muhtemeldir.

gızılırmah ne belâlı başın var
hakka yaraşmadıñ senin işin var
nuru yavrucun üç gardaşı var
alıp gitme nurumu dur gızılırmah

ala ördek ossam uçtıam giyından
zatan hoşlanmazdım senin huyundan
abı zemez ossa içmem suyundan
suyunu bürüne çal gızılırmah

ganni gızılırmah bek çoşgun ahar
ayrılığ ataşı ciyerim yahar
gözleyin nurumu nerden çihar
nurumu kenara çal gızılırmah

gızılırmah adirefin ba mıdır
haber ver nerde nurum sa mıdır
dört yanın (9) lale sümbül ba mıdır
ciyerin acısı zor gızılırmah

gızılırmah talhın verir guşları
ahar durmaz gözümüzün yaşları
nitdin adadahı ganni üleşleri
hasret kefenine sar gızılırmah

* İnönü Ü. Eğt. Fak. Türk Dili Böl. Araş. Gör.

bahar gelir senin suyun çuvalır (10)
eser boyraz düz ovayı dolanır
bek zor etme nurum suda bunalır
nurumu kenara çal gızılırmah
    nurimin bahçesi bülbülün yurdu (11)
    çık ar tan yüzine feryad ederdi
    bahçesinde elvan elvan güller biterdi
    nice canlar yedim der kızılırmah
nurim güççük sandelyede oturur (12)
açılmadık güllerini yetirir
dahi senin yazgın bunu götürür
nitdin gızılırmah bu babaydı
    bizim mahalle de uvanın yurdu (13)
    sizin mahalle de cennetin yurdu
    aldı kızılırmah da dilleri durdu
    nurimi kenara vur gızılırmah
gızılırmah suyun ahar çuvalır (14,15)
çuvalır da dört uvaya dalır
nurim güççük de suda bunalır
nurimi kenara çal gızılırmah
    der sayıdım arşa çıhdı figanım
    elimden uçurdum bir çit duvanım
    biri yiyenimdi biri ciyerim
    maşerde davacın var gızılırmah
Suda boğulan Gelin Türküsü,
Koşhisar'ın Kaçarlı köyünden Köprü köyüne gelin
getirmek için giden düğün alayının kayığı Kızılırmak
üzerinde devrilir ve gelin boğulur, bunun üzerine bu
türkü söylenmiştir.

Yedi kardeş idik bindirdik ata (16)
Sevkettik kavimli kardeşli öte
Köprüye varınca oldu bir hata
Nettin Kızılırmak allı gelini /
    Kayığa varınca kayak yıkıldı
    Beşyüz sağmen birden suya döküldü
    Fakir fukaranın beli büküldü
    Nettin Kızılırmak allı gelini
Tüfek getirin şu kartalı vuralım (17)
Dalgıç getirin gelini bulalım
Biz gelinsiz köye nasıl varalım
Nettin Kızılırmak allı gelini
    Sağmenler de kaya gibi dolaşır
    Yengeler de kuzu gibi meleşir

Güveye karalı haber ulaşır
Nettin Kızılırmak allı gelini
Allı Gelin Türküsü adıyla bilinen türkü de hem
Suða Boğulan Gelin hem Nurinin Ağdındaki mısralarla
benzerlik gösterir.

gızılırmah parça parça olaydın (18)
her parçan bir diyarda galaydın
sen de benim gibi yarsiz olaydın
niddin gızılırmah allı gelini
    gerdanı beş garış benni gelini

gızılırmah senin suyun çuvalır
çuvalır da dört uvaya dalır
nazlı yarım acéb suda bunalır
niddin gızılırmah allı gelini
    balıklar mı yidi datlı dilini

köprüye varınca köprü yıkıldı
beşyüz atlı birden suya döküldü
nice yitlerin beli büküldü
niddin gızılırmah allı gelini
    balıklar mı yidi datlı dilini

silah getirin şu gartalı vuralım
dalgıç getirin şu gelini bulalım
gelinsiz köye nasıl varalım
niddin gızılırmah allı gelini
    balıklar mı yidi datlı dilini

Tokluömen Türküsü ya da Ağdı adıyla bilinen
türkü de kocası askere giden bir gelinin kayınvalidesi ile
geçinemeyip çocuğuyla birlikte kendisini Kızılıрмаğa
atması üzerine söylenmiştir. Bunu ilk söyleyenin kim
olduğunu tespit edemedim, ancak Kırşehir'de ağıt
söyleyen kadınlar ve erkekler arasında bilinmekte
olduğunu gördüm.

son bahışında toklömenin köyüdür (19)
ağlıyarah indim ırmah gıydır
gan gimi ahıyo bahtım suyudur
ağla anam ağla binem yazıma
    hem canıma gıydın hemin guzuma
hacerimi de sol böğrümeye bağladım
kekilini göz yaşıyla yağladım

dönüp bahtım dayanamadım ağladım
ağla anam ağla benim yazıma
hem canıma giydin hemin guzuma

soyha galsın giyemedim içliği
anasız guzunun gelmez dışlığı
cumayı gecesi gaba guşluğu
ağla anam ağla benim yazıma
hem canıma giydin hemin guzuma

pencereden düştü ayın ışığı (20)
böğrümebile dim oğlan beşiği
gene geldi belemenin keşiği
ağla anam ağla benim yazıma
hem canıma giydin hemin guzuma

attım yavruyu da yüzüne çıhtı (21)
analığın da hiç insafı yoğudu
gınaman gomşular derdim çoğudu
ağla anam ağla benim yazıma
hem canıma giydin hemin guzuma

Kızılırmak üzerine parça parça söylenen
dörtlükler, bilinen ağıtların değiştirilerek söylenmesi şek-
liyle ortaya çıkan yeni ağıtların, türkülerin sayısı
kabarıktır. Bunların bir kısmı radyo repertuarına bile
girmiş değişik sanatçılar tarafından okunmaktadır.

Burada, yine Aşık Said'den aldığımız El
Kızılırmak adlı türkü ile yazımıza son vereceğiz.
şu yalan dünyaya geldim gelcli (22)
ömrüm dert gölünde sal Kızılırmak
gamdan kurtulanam kendim bileli
sen de benim gibi kal Kızılırmak

Kızılırmak çoşar çoşar çağlırsın
aylar geçmez bağırıcım dağlırsın
alı vah alma bir gün yanar ağlırsın
kayığımıza yol ver al Kızılırmak

nereden gelirsin Hint'ten Yemen'den
korkum geçmez senin gibi zalimden
aldın şahanımı aldın climden
bundan kelli olmaz ol Kızılırmak

köpürür taşarsın benzersin kana
kıvrılı çevrili giden bir yana
tabiatın senin kıyarsın cana
nc kötü huyun var sel Kızılırmak

engin öter şu ırmağın kuşları
yanar durur ciğerimin başları
önüne yığılsa köyün taşları
ahdim gitmez sende del(i) Kızılırmak

der Said çok coşma burulun birgün
akibet ah çeken yorulun bir gün
bağlarlar kendini durulun bir gün
yeter kuruyasica el Kızılırmak

NOTLAR:

1. Vermiş olduğumuz örnekler aldığımız yerlerdeki imlâlarıyla
verilmiştir. Kendi tespitimiz olanları da nesredilirken verilemeyeceği
kaygısıyla tam fonetik transkripsiyonu ile vermiyoruz. Yazılabileceği
zannettiğimiz şekliyle veriyoruz.

2. Obruk, Cahit, Kırşehirli Aşık Said, Ankara, 1983

3. a.g.e. Gelin Şiiri, 110.sae 4. a.g.e. Sila Şiiri, 96.s

5. a.g.e. Baharda Şiiri, 101.s

6. a.g.e. İmiş Şiiri, 106.s

7. a.g.e. Tosun Ağanın Ölümü, 171.s

8. Ateş, K. Kemal, Kaman Ağzı, A.Ü. DTCF, 1970, Lisans

Tezi'nden alınmıştır.

9. Cahit Obruk'ta tarafın şeklinde

10. Cahit Obruk'ta ovaya dağılır şeklinde

11. Bu dörtlük Cahit Obruk'tan eklenmiştir.

12,13,14. Kullamış, Perihan, Kırşehir Ağzı, A.Ü. DTCF, 1953,

Lisans Tezi'nden alınmıştır.

15. Bu dörtlüğe çok az değişikliklerle Alı Gelin adlı ağıtta da

restlanır.

16. Cahit Obruk'tan alınmıştır. a.g.e. 159.s

17. Bu dörtlük Alı Gelin diye bilinen türküde de vardır.

18. Kullamış, Perihan, Kırşehir Ağzı'ndan alınmıştır.

19. 1985 yılında Kırşehir Özbağ Kasabasında Zeynep

Karadeniz adında 69 yaşındaki kaynak kişiden tespit ettim.

20. Bu dörtlük başka bir ağıttan gelmiş olabilir

21. Bu dörtlük 1985 yılında Kırşehir Karacaören kasabasında

56 yaşında Sadeddin Avşar'dan tespit edildi.